

parallell till Sättra-stenen (U 101). Liksom denna har den samband med inskrifter i Danderyds skeppslag och Vallentuna härad.

Om namnet *Gyriðr* se U 77, om *Gyi* se U 79, om *Holmdis* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. Mansnamnet *Ulfkell* är tämligen sällsynt i vikingatidens runinskrifter. Utom i U 160 och 161, där det avser samme man som här, är det belagt i följande tre uppländska inskrifter: L 31 Broby, Kalmar sn, L 467 Grana, Vallentuna sn och L 567 Alsike prästgård. Det saknas i Lundgrens och Brates samling av medeltida personnamn. Från Norge och Island finnes ett enda, därtill osäkert, belägg (Lind). Däremot förekommer namnet i Danmark (O. Nielsen) och det är mycket brukligt bland nordbor i England (Björkman), dit det väl har införts från Danmark. Möjligen beror förekomsten av namnet i Skälhamra-familjen på dennas förbindelser med England (se härom U 161).

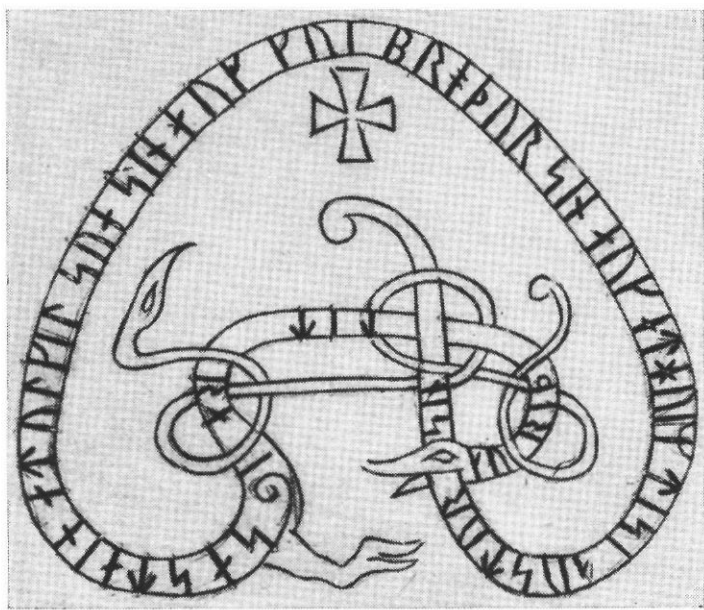

Fig. 84. U 100. Skälby, Sollentuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Fig. 85. U 100. Skälby, Sollentuna sn.
Efter B 140.

101. S. Sättra, Sollentuna sn.

Pl. 63, 65.

Litteratur: D 2: 43. R. Dybeck, i ATS 1 (1864), s. 170, Runa (fol.) 1 (1865), s. 13; UFT h. 2 (1872), s. 59; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA); S. Lindqvist, Jarlabankesläktens minnesmärken (i: Förhandlingar vid Nordiska arkeologmötet 1922), s. 126; N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 43; Fornminnesinventeringen för Sollentuna: fornlämning n:r 60 (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA); I. Källström 1931 (ATA).

Ristning på ett stort stenblock i skogen NÖ om Edsberg, omkring 600 m. S om S. Sättra och invid en delvis rätt otydlig gångstig. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm» och på kartan i *Vår hemsocken Sollentuna*.

Ristningen har varit okänd ända till mitten av 1800-talet och omtalas i tryck första gången av Dybeck.

Översidan av stenblocket, som innehåller ristningen, har en nästan plan och tämligen jämn yta. Dess höjd över marken är 0,90 m. Dess längd är 2,55 m., bredd 1,95 m. Ristningens motsvarande mått äro 1,90 och 1,65 m. Ljusgrå granit. Ristningen är i stort sett väl bevarad och tydlig.

Inskrift:

× **henmīkr** × **auk** × **īarlabaki** × **þair** × **litu** × **braut** + **ryþia** × **auk** × **broar** × **kiara** × **eftir** × **fapur** × **sin** × **auk** ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
estriþ × **eftir** **sunī** × **sina** × **īnkifast** × **auk** × **īnkuar** + **kup** × **hialþi** × **ant** × **þaira** ×
 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115

Hæmingr ok Iarlabanki þeir letu braut ryðia ok broar giæra æftir faður sinn ok Æstrið æftir syni sina Ingifast ok Ingvar. Guð hialpi and þeira.

»Häming och Jarlabanke de läto rödja väg och göra broar efter sin fader och Estrid efter sina söner Ingefast och Ingvar. Gud hjälpe deras ande.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 2, 51, 67 **e**, 34 **y**. Pricken i 73 **e** är grund men sannolikt huggen. Icke stungna äro 6, 46, 88, 99, 103 **k**, 25, 62 **i**, 79 **u**. **o**-runan (43) har bst endast t. h. 114 **t** har bst endast t. v. om hst. — Dybeck: 2 **e** (på teckningen **i**), 54 **i** (runan saknas på teckningen); 73 **i**; 103—109 **auk** × **hīar**. Framför 110 **b** har Dybeck på sin teckning, tydligen till följd av sin felläsning av det föregående 103—109, infört: × **kup** × **hīal**. Efter 119 **a** ett **z**. — Brate: 2 **e**, 73 **e**. 103—109 **kup** × **hīau**. Av de följande runorna hos Dybeck, under övre slinglinjen, »äro de första **kup** × **hīal** nu icke möjliga att med full säkerhet fastställa, man tycker sig dock se spår af hvar de stått; de följande **bi** × **ant** × **þaira** × äro däremot fullt tydliga.» Brate har tydligen varit alltför bunden av Dybecks läsning. Trots sina riktiga iakttagelser har han icke förstått sammanhanget. Han uppfattar 103—105 **kup** som attribut *god* till modern Estrid, det följande **hīau** förmodligen som verbform 'högg'. *UFT* h. 2 (1872) översätter, efter Dybecks läsning: »... och Estrid efter sina söner, Ingefast och Ingvar och Hjar. Gud hjelpe deras ande.» — Lindqvist anmärker, att stenens **kup** × **hīal** »på ett eller annat sätt blivit dubbelskrivet och sedan på olika sätt misstytt».

Inskriften på Sättra-stenen har delvis samma innehåll som ristningen på berghällen i Hagby gärde, Täby sn (U 143): »Jorun lät göra broar efter sin man och Häming och Jarlabanke efter Ingefast, Estrid efter Ingvar, en mycket god ung man.» Det framgår därav, att Ingefast har varit fader till Heming och Jarlabanke och att Estrid har varit moder till Ingefast och sålunda farmor till Häming och Jarlabanke. Sättra-stenen är en av Jarlabanke-ättens minnesvårdar.

Inskriften talar om rödjande av väg och byggande av broar. Den väg, som åsyftas, har tydligen lett från Hagby i Täby sn i sydvästlig riktning genom skogsmarkerna till Ed vid Edsvikens norra ända. Den har passerat sydspetsen av sjön Fjäturen på gränsen mellan Danderyds skeppslag och Sollentuna härad; där stå ännu två runstenar resta såsom vägmärken (U 147, 148). Sedan har den gått västerut mellan Väsjön och Rösjön vid S. Sättra och slutligen åt SV genom storskogen till Ed. Delvis kan väg ännu tydligt spåras. *Braut ryðia* åsyftar vägröjningen genom skogsmarken, *broar giæra* byggandet av stenbankar och kavelbroar över de sankmarker som mötte, bl. a. vid Sparingsberg och S. Sättra. Sättra-stenen är ett stort jordfast stenblock. Vägen har sålunda dragits här förbi, därför att stenen har befunnits lämplig för att förse med en minnesinskrift. Jämte de andra runinskrifterna utefter vägen vittnar Sättra-stenen om Edsvikens betydelse som sjöfartsled för de rika jordbruksbygderna kring Vallentuna-sjön. Jfr ovan U 100.

Namnen *Hæmingr* och *Iarlabanki* förekomma i parallellinskriften U 143 tecknade **henmīkr** och **īarlabanki**, sålunda med **n** framför **k** i båda fallen.

Namnet *Hæmingr* är icke sällsynt i uppländska inskrifter, Samme man som i U 101 och 143 avses säkerligen i U 148, ehuru namnet där är skadat: - **m** - **nr**. Dessutom finnas följande andra belägg: U 107 (-**emik**), 118 (**emink**) och 159 (**himikr**), L 154 Häminge, Bälunge sn (**iminkr**), L 225 Valhammar, Ärentuna sn (**hemikr**), L 408 Fresta kyrka (**himinkr**), L 507 Granby, Orkesta sn (**hemik**), L 554 Framsåker, Odensala sn (**hemik**), L 557 Bromsta, Odensala sn (**himinkr**), sannolikt

också L 37 Över Grans kyrka (**amikr**). Utanför Uppland äro beläggen få: Ög 118 (**emikr**), L 1374 Näs kyrka, Vgl (**h - min -**), T 43 Särestads kyrka, Vgl (**... mika**). Lundgren upptager dels ett *Hæming* (*Heming*), dels ett *Hæmming*, båda med många medeltida belägg; det förra säges vara »rätt vanligt», det senare »vanligt». Från Danmark finnas inga belägg i runinskrifter. Men i västnordiska källor omtalas flera danskar från vikingatiden med detta namn. Det förekommer också hos Adam av Bremen (som namn på en dansk konung under 800-talet), hos Saxo och i danska medeltidsurkunder (se *DGP*). Från Island finnas endast några få och sena fall. I Norge är det tämligen vanligt under den senare medeltiden. Enligt Lind är det sannolikt infört från Sverige och Danmark. Namnet är troligen från början ett tillnamn, identiskt med appellativet fno. *hemingr*, *hōmunga* 'skindet af foden på et firføddet dyr' (Hertzberg), av isl. *hōm*, f. 'låret på ett djur' (mlt. *hamme*, eng. *ham*). I Harald hårdrådes saga i Flateyjarbók förekommer en berättelse (*þáttr*) om Hemingr Aslaksson i Torgar, Helgeland. Efter gudstjänstens slut trädde Hemingr fram för konungen och hälsade honom. *Konungur tók því vel ok fréttir, hvern hann væri. Hemingr segir honum heiti sitt. »Eigi vildi eg síá þá húð, er þú ert einn hemingr af», segir konungur. »Eigi er hvern slíkr sem hann er kallaðr.»* Om namnets härledning se F. Detter i *Zeitschrift für deutsches Altertum*, N. F. 24, s. 15 f., M. F. Lundgren, *Fornsvenska personnamn på -ing och -ung* (1886), s. 4.

Om beteckningen **nm** i **henmikr** (**henminkr** U 143) se S. Bugge i *Aarbøger* 1870, s. 194, *Runverser*, s. 126; jfr **hulmnui** Sö 331 m. fl.

102. Viby, Sollentuna sn.

Pl. 65, 66.

Litteratur: B 138, L 391. Joh. Bureus, F a 6 s. 194 n:r 145 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 369, F a 1 s. 83; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 182; M. Aschaneus, F b 18 s. 45, F b 19 bl. 3; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 257 f.; U. von Troil, De runarum in Svecia antiquitate (Diss. Ups., pres. J. Ihre, 1769); J. Appelblad i K. Vitterhetsacademiens handlingar 4 (1783), s. 48 f.; Svenska Parnassen 1784, s. 108; J. Liljegren, Runlära (1832), s. 103; U. W. Dieterich, Runen-Sprachschatz (1844), s. 234 f.; C. C. Rafn, Nordiske Runemindesmærker (1856), s. 77; UFT h. 2 (1872), s. 59; G. Stephens, ONRM 2, s. 616; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 81 f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 122; A. Kock i ANF 39 (1923), s. 131 f.; Dagens Nyheter 12/9 1924; Fornminnesinventeringen för Sollentuna: fornlämning n:r 49, med karta av G. A. Hellman 1929 (ATA); N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 41; A. Wenning, Studier över ordföljden i fornsvenskan (1930), s. 7 f.; C. Larsson, Ordföljdsstudier (1931), s. 34; G. Leijström, Den obestämda artikeln (1934), s. 150 f.; W. Åkerlund i ANF 51 (1935), s. 207.

Äldre avbildningar: Rhezelius a. a.; Aschaneus a. a.; Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 138).

Ristningen finnes på en berghäll omkring 750 m. SSÖ om Viby gård och 15 m. V om vägen Viby—Rävgärdet. Platsen är utmärkt på kartan i *Vår hemsocken Sollentuna*. 25 m. V om ristningen börjar ett gravfält, som sträcker sig omkring 50 m. västerut och består av rösen och stensättningar.

Ristningen fanns enligt Aschaneus »vti Witeby Tädh på R-hällen widh Allmenne stenbron. Versus Borealem», (F b 18), »i Wideby tädh ... vid stenbron, ofuan för Rafualström», enligt Rhezelius »i Berget widh Widheby tä», »i Witheby Tädh». Bureus (F a 5) kallar den »Witeby R-häll». På en liten (mellan bl. 151 och bl. 152) inklistrad lapp finnes följande anteckning av Bureus: »1640. Knut Kurk refererade i Loccenii gestebod 30 nov. at en Runehäll fins i Soltuna Sokn vid Wijby Runor i berge.» — *Ransakningarna*: »Emellan Vijby och Räfgiärde finnes och en Runnahäl.» Peringskiöld: »Wijby Runehäll i Sältuna sochn»; likaså i *Bautil*. — Sedan slutet av 1600-talet finnas inga underrättelser om ristningen; den finnes icke upptagen i Celsius', Dybecks eller Brates samlingar. Tydligen har den blivit överhöljd av mossa och bortglömd. Av en händelse återfanns den år 1924.